

בדין קטטה בינו לבינה

שנינו ביבמות (קיד:), וז"ל, האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים וכו' קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת. ועיי"ש בגמ' (קטז.), היכי דמי קטטה בינו לבינה אמר רב יהודה אמר שמואל באומרת לבעלה גרשיני. כולהו נמי אמרו הכי – אלא באומרת לבעלה גירשתני. וליהמנה מדרב המנונא דאמר רב המנונא אשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה? באומרת גירשתני בפני פלוני ופלוני ושאינא ואמרו לא היו דברים מעולם. מ"ט דקטטה רב חנינא אמר משום דמשקרא רב שימי בר אשי אמר משום דאמרה בדדמי (פי' אינה נותנת דעתה לומר שמא לא מת דהואיל וסניא ליה לא דייקא כולי האי). מאי בנייהו? איכא בנייהו דארגיל הוא קטטה, עכ"ל הגמ'. ועיי"ש בתוס' ד"ה איכא דבארגיל הוא קטטה לא חיישינן שתשקר כיון דרחמא ליה אבל לרב שימי דס"ל דאמרה בדדמי חיישינן דכיון דיש קטטה בדבר מועט אמרה בדדמי.

והרמב"ם בפיי"ג מהל' גירושין ה"א לא חילק בין הרגיל הוא להרגילה היא וז"ל שם, האשה שאמרה לבעלה גירשתני בפני פלוני ופלוני ובאו אותן העדים והכחישוה ואחר כך הלכה היא ובעלה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת שזו הוחזקה שקרנית ורוצה להשמט מתחת בעלה, עכ"ל. ועיי"ש בכסף משנה שהביא משו"ת הרא"ם סי' כ' שהקשה שאם הרמב"ם פוסק כרב חנינא דחיישינן לשקר א"כ יוצא קולא בארגיל הוא ואמאי אינו מפרש דהוי קולא בכה"ג? ופי' הרא"ם, דהרמב"ם חולק על תוספות בפירוש דברי הגמ' וס"ל דגם בארגיל הוא קטטה חיישינן שמא תשקר מחמת שנאתה לומר מת בעלי לאסור עצמה עליו, כיון דחזינן דכבר שקרה לומר גירשתני. אבל אין חוששין לדדמי, דדוקא בארגילה היא קטטה,

ששונאתו שנאה טבעית, חיישינן לדדמי, דדלמא מרוב שנאתה לא שמה לבה בעת הסכנה לראות שמא לא מת, אבל בארגיל הוא קטטה, שאינה שונאתו כ"כ, בודאי דייקא לראות אם מת ולכן לא חיישינן שתאמר בדדמי. וממילא יוצא שהרמב"ם פוסק לחומרא כרב חנינא דחיישינן לשקר בין בהרגיל הוא ובין בהרגילה היא. ובשו"ת מהריב"ל (הובא בכס"מ) חולק על הרא"ם וס"ל שהרמב"ם מפרש סוגיין כפירוש התוספות דבהרגיל הוא לא חיישינן לשקר אלא רק לדדמי, והרמב"ם החמיר לחוש גם לדדמי אפי' היכא דלא שייך חשש שקר ולכן פסק שאינה נאמנת לומר מת בעלי ולא חילק בין הרגיל הוא להרגילה היא. וע"ש איך שהסביר למה א"כ הרמב"ם מזכיר טעמא דרב חנינא דחוששין שתשקר.

והנה יש לעיין בטעם הדבר שאין האשה נאמנת לומר מת בעלי היכא שכבר שיקרה לומר גירשתני: אם הוא משום שהוחזקה שקרנית כיון שאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני ואותם העדים הכחישוה ואמרו לא היו דברים מעולם, ולכן חיישינן גם עתה כשאומרת מת בעלי שאינה אומרת אמת; או דלמא אין החסרון בנאמנותה מחמת שהוכחשה והוחזקה שקרנית דוקא, אלא דכיון שמוכח ששונאתו כ"כ שרצתה להשמט מתחתיו ע"י טענת גירושין א"כ חיישינן גם עתה שרוצה להשמט ממנו ע"י טענת מת בעלי ולעולם אינה אומרת אמת.

ע"י בית שמואל סי' י"ז ס"ק ק"מ שכתב דבזמן הזה אם אמרה אשה לבעלה גירשתני, אף שאינה נאמנת כדאיתא ברמ"א סי' י"ז סעיף ב', מ"מ אם אין עדים המכחישים אותה אינה מוחזקת כמשקרת כשאומרת מת בעלה. ומוכח מדבריו דאף אם רצתה פעם אחת להשמט מבעלה מ"מ לא חשיב זה קטטה שנחוש מעכשיו שתשקר לומר מת בעלי כיון דלא הוחזקה שקרנית בעדים.

וכן משמע מהגהות רעק"א אות נ"ו שכתב בשם המהרי"ק שאם אמרה שלא בפניו גרשתני ולא הוכחשה בעדים, אף דאינה נאמנת מ"מ כשאח"כ אומרת מת בעלי נאמנת. ומוכח דאף שרצתה להשמט ממנו בטענת

גירושין מ"מ נאמנת כשאומרת מת בעלי מכיון דלא הוחזקה שקרנית בעדים. ובספר בית מאיר דייק כן מלשון הרמב"ם שכתב ". . . אינה נאמנת שזו הוחזקה שקרנית ורוצה להשמט מתחת בעלה." ומשמע דתלוי בעצם הדבר שהוחזקה לשקר.

והעיר עוד בבית מאיר הנ"ל דבנקודה זו נחלקו הרי"ד והריא"ז במי שהמיר לעבודת כוכבים ובאה אשתו ואמרה שמת. דהנה בשלטי גבורים (דף מג: בדפי הרי"ף סימן א') הביא לשון הריא"ז שכתב בשם הרי"ד שאם הניחה בעלה עגונה והלך והמיר לעכו"ם, קטטה בינו לבינה היא ואינה נאמנת עליו. והריא"ז חלק עליו וכתב, וז"ל, שלא אמרו אינה נאמנת בקטטה אלא כשהרגילה היא הקטטה ע"י גירושין שגלתה דעתה שאינה חפוצה בו, אבל אם המיר ומרד בה או שהיה בעלה לסטים וכופר בעיקר הרי זו נאמנת עליו ואין מחזקינן אותה במשקרת, עכ"ל. ועל זה כתב הבית מאיר דתליא בזה – דאם הוכחשה בעדים לאו דוקא, אלא כל זמן שיש קטטה גדולה כמו באומרת גרשתי אינה נאמנת לומר מת, א"כ יש לומר דה"ה כשהבעל מומר, דמסתמא יש ביניהם קטטה ושנאה גדולה, אינה נאמנת; אבל אם אומרת גרשתי איירי דוקא כשהוכחשה בעדים ורק אז אינה נאמנת לומר מת, א"כ כשבעל מומר, ומעולם לא הוכחשה, תהא נאמנת לומר מת. ולפי"ז יוצא דהרי"ד ס"ל דלא בעינן הוכחשה בעדים ומוחזקת לשקר, וסגי במה ששונאתו ורוצה להשמט ממנו. אבל הריא"ז ס"ל דקטטה היא רק היכא שכבר הוחזקה לשקר ע"י שהוכחשה בעדים.

ונראה שהסבר זה מבואר בלשון הראשונים עצמם. דהנה בפסקי הריא"ז סי' י"ב כתב וז"ל, היתה קטטנה בינו לבינה, והוא שאמרה לבעלה גרשתי בפני פלוני ופלוני ובא אותו פלוני ופלוני והכחישוה, הואיל והוחזקה שקרנית על בעלה אם באה אחר ימים ואמרה מת בעלה אינה נאמנת שכל דבריה אנו מחזיקין שקר, עכ"ל. ועי' פסקי הרי"ד בסוגיין בפירוש קושיית הגמ' היכי דמי קטטה שכתב, וז"ל: פי' שאם היו דברים ביניהם על שום כעס שהיה להם לא תיקרא קטטה שדרך איש ואשתו לכעוס זה על זה ומפני כך אין

האשה שונאה את בעלה, אלא כשיש קטטה של גירושין ביניהן דמוכחא מלתא שהיא שונאתו, עכ"ל. וכן בתשובות הרי"ד סי' נ"ז כתב דהיכא שאמרה גירשתני והוכחשה "מתגלה לנו שאין האשה אוהבת אותו והלכך לא מהימנא." ומוכח מהנ"ל כמש"כ הבית מאיר דלפי הרי"א אי נאמנותה של האשה הוא משום שהוכחשה בעדים והוחזקה לשקר ולכן אם המיר בעלה לא חשיבא זה קטטה ונאמנת, משא"כ להרי"ד הטעם שאינה נאמנת הוא משום ששונאתו וא"כ גם אם בעלה מומר אינה נאמנת לומר שמת דמסתמא שונאתו שנאה גדולה.

ובאמת משמע מהירושלמי דלא בעינן הוחזקה משקרת דוקא, דאיתא שם (פט"ו ה"א), וז"ל, אי זו היא קטטה רבי בא בשם רב חייה בר אשי וכו' קידשתני וגירשתני אלא שלא נתת לי כתובתי הרי זה קטטה אמרה רבי בא קומי ר' חייה בר אבא אמר ליה לא בני אלא אפילו היא תובעת בודאי להתגרש. ע"כ. ומוכח דאפי' לא הוחזקה משקרת, מ"מ כיון ששונאתו כ"כ שרוצה להתגרש ממנו ממילא אינה נאמנת מכאן ולהבא לומר מת בעלי. אבל פשוט שאין מזה שום קושיא על הרי"א שהרי הבבלי חולק על הירושלמי וסובר דבאומרת גרשוני או גירשתני אין זו קטטה ורק כשאמרה גירשתני בפני פלוני ופלוני ואמרו אינהו לא היו דברים מעולם כה"ג חשיב קטטה וא"כ אפשר דלשיטת הבבלי בעינן דוקא שהוכחשה בעדים והוחזקה שקרנית כמ"ש הבית מאיר בדעת הרי"א ז.

ולכאורה אפשר לדייק מדברי רש"י דס"ל כפירוש הרי"ד בסוגיין דהטעם דהאשה אינה נאמנת הוא דחיישינן שמחמת שנאתה תשקר, שהרי בפירוש דברי רב חנינא שאמר דחיישינן שמא תשקר פירש"י, וז"ל, מרוב שנאה מתכוונת לאסור עצמה עליו ע"כ. ומדלא כתב שחשודה לשקר כיון שהוכחשה כבר בעדים מוכח כפירוש הרי"ד דטעם אי נאמנותה הוא דחיישינן שמא תשקר מרוב שנאתה.

אבל עדיין אינו מוכח מכאן דרש"י ס"ל כשיטת הרי"ד בדין בעלה מומר דחשיב קטטה. דאף דסובר רש"י דלא בעינן הוחזקה לשקר, מ"מ

אפשר דס"ל דקטטה דסוגיין היא רק כשראינו שניסה כבר להשמט מתחת בעלה כגון היכא שאמרה לו גירשתני בפני פלוני ופלוני, דדוקא בכה"ג ששונאתו כ"כ שניסה להפטר ממנו אין מאמינים אותה כשתאמר מת בעלי. אבל אם בעלה המיר דתו, אפילו נאמר דמסתמא שונאתו, מ"מ כל זמן שלא ראינו שניסה להשמט ממנו מחמת השנאה שיש לה עליו עדיין יש לנו להאמינה שמת.

וכן בדעת הירושלמי הנ"ל דתובעת להתגרש חשיבא קטטה כיון ששונאתו כ"כ, אפשר ג"כ דדוקא כה"ג שהשנאה מביאתה לנסות להתגרש חשיבא קטטה. אבל כל שלא ראינו שרצתה להשמט ממנו אף דודאי שונאתו מ"מ אפשר דלא חשיבא קטטה.

והנה עיין בשו"ת רא"ם סי' כ"א באשה שנשאת לשני בחיי בעלה הראשון ואחר שמת בעלה השני שבה בתשובה ורצתה להנשא כדת וכדין לאיש אחר ואמרה שמת גם בעלה הראשון, וכתב הרא"ם שאפי' אם היתה קטטה בינה לבין בעלה הראשון ואמרה לו גירשתני בפני פלוני ופלוני ובאו אותם העדים והכחישוה דעי"ז הוחזקה שהיא שונאה אותו ורוצה להשמט ממנו, מ"מ הכא ליכא למיחש שמא משקרת כשאומרת שמת, דלמה תשקר – אם כדי לאסור עצמה עליו, הרי כבר נאסרה עליו בנישואי השני בעודה תחתיו. ומוכח מדבריו דאף אם הוחזקה שקרנית, מ"מ כל היכא שליכא חשש שתשקר מחמת שנאה להשמט ממנו ולאסור עצמה עליו, לא דיינינן ליה כקטטה. ומשמע שעיקר הטעם דלא מאמינים לאשה בקטטה הוא משום שנאתה לבעלה שרוצה להשמט מתחתיו ולא משום שהוחזקה שקרנית.

וכן עיין בית שמואל סי' י"ז ס"ק קמ"א שהסביר מחלוקת הרי"ד והרי"א דמומר היינו כמו ארגיל הוא קטטה, והרי"ד דס"ל דחשיבא קטטה ס"ל כהרמב"ם דחיישינן לשקר בארגיל הוא אבל הרי"א ז"ס"ל כתוספות דלא חיישינן לשקר היכא דארגיל הוא וממילא אין זו קטטה. ובנו"ב אה"ע מה"ק סי' ל"ח הביא דברי הבית שמואל, וכתב שם בדין אשה שהאכילה סם המות לבעלה דודאי חשיב כהרגילה היא קטטה ולכן אפי' הרי"א ז"ס"ל מודה דחשיבא

קטטה כה"ג. ומדברי שניהם מוכח דלא בעינן דוקא הוחזקה לשקר אלא כל זמן ששונאתו שנאה גדולה הרי זו קטטה. אלא דלפי"ז לכאורה סתור דברי הבית שמואל אהרדי שהרי הבאנו לעיל מש"כ הבית שמואל בס"ק ק"מ דאם אמרה לבעלה גירשתני אף שבזה"ז אינה נאמנת מ"מ כיון שלא הוכחשה בעדים לא הוחזקה משקרת ונאמנת אח"כ לומר מת בעלי. ומשמע משם דדוקא כשהוכחשה בעדים חיישינן לשקר. משא"כ הכא דמבואר דאפי' לא שקרה, כל שידוע ששונאתו ג"כ חשיבא קטטה וחיישינן לשקר, וצ"ע.

ובחזו"א אה"ע סי' ל' סק"א חידש דבחקירה זו עצמה נחלקו ר' חנינא ורב שימי בר אשי בגמ' לפי הבנת התוס' רי"ד. דלפי הרי"ד, ר' חנינא ס"ל דדוקא שקרה ואמרה גירשתני והוחזקה משקרת אז חשיבא קטטה ורב שימי בר אשי ס"ל דאפי' לא הוחזקה משקרת ולא אמרה גירשתני ג"כ אפשר דהויא קטטה. ומה שאמרו בגמ' איכא בינייהו דארגיל הוא קטטה, ר"ל דהוא התקוטט עמה והיא לא אמרה גירשתני ולכן ר' חנינא ס"ל דאין זו קטטה ולא חיישינן לשקר ורב שימי ס"ל דהויא קטטה וחיישינן לדדמי. והרי"ד פסק כרב שימי ולכן ס"ל דהמיר בעלה חשיב קטטה. משא"כ לפי הרי"א"ז גם רב שימי בר אשי ס"ל דקטטה היינו דוקא כששקרה ואמרה גירשתני, והא דאיתא בגמ' איכא בינייהו דארגיל איהו קטטה ר"ל דהוא התקוטט עמה ומחמת זה שקרה האשה ואמרה גירשתני ולכן ס"ל לרב שימי דהויא קטטה וחיישינן לדדמי. וממילא אף דאפשר שהרי"א"ז פוסק כרב שימי, מ"מ במומר, דהיא מעולם לא שקרה לומר גירשתני, אין זו קטטה. היוצא מזה דהחזו"א ס"ל כמש"כ הבית מאיר בדעת הרי"ד דלא בעינן דוקא הוחזקה לשקר ליחשב קטטה אלא שלפי החזו"א בנקודה זו גופא נחלקו האמוראים בגמ'. (וכן בשו"ת הגרע"א מה"ק סי' ק"ל כתב כעין דברי החזו"א).

והנה בשו"ת עונג יו"ט חאה"ע סי' קכ"ג הציע מהלך שלישי בהבנת הסוגיא והוא דבענין תרתי – שהוחזקה שקרנית וגם ששונאתו. וכתב שם דא"א לומר שהטעם שאינה נאמנת במת בעלי הוא רק משום שכבר הוכחשה בעדים ומוחזקת שקרנית ולכן חיישינן שתשקר עכשיו, דא"כ לא הוה תלי תנא

טעמא בקטטה אלא במשקרת לחוד. אלא ע"כ עיקר הטעם שאינה נאמנת הוא משום הקטטה והשנאה אלא דאנן לא מחזקינן בקטטה אא"כ גברה השנאה כ"כ עד ששקרה בפניו ואמרה גירשתני, שזאת הוכחה שהשנאה חזקה כ"כ שמביאה לידי שקר כזה, ולכן חיישינן עכשיו נמי שתשקר. וכיוצא בזה כתב בשו"ת חת"ס אה"ע סי' ע' בדעת התוס' רי"ד דלא בעינן הוכחשה לשקר דוקא אלא בעינן שנאה חזקה כ"כ עד שתשקר מחמתו לומר גירשתני. וא"כ השקר הוא רק שיעור בגודל הקטטה והשנאה. וס"ל להרי"ד דאם בעלה המיר והניחה עגונה יש כאן שנאה גדולה כ"כ כמו השנאה שמביאתה לשקר ולומר גירשתני וא"כ גם המיר חשיב קטטה.

היוצא מדברינו דיש שלש מהלכים בהבנת סוגיין. יש שפירשו שדין קטטה מבוסס על העובדא שהאשה הוחזקה שקרנית, ולכן חיישינן שמשקרא כשאומרת מת בעלי כיון שאבדה נאמנותה; מצד שני יש שפירשו שעיקר הטעם שאין להאמינה הוא ששואנתו שנאה גדולה ורוצה להשמט ממנו אבל לא בעינן דוקא הוכחשה בעדים. ולפי העונג יו"ט והחת"ס אפשר לומר שעיקר טעם אי נאמנותה הוא השנאה אלא דבעינן הוכחשה בעדים להוכיח שהשנאה גדולה כ"כ שגרמה לה לשקר וממילא אין לה נאמנות לומר מת בעלה.